

FLEMING, Kara; ANSALDO, Umberto (2020).
Revivals, nationalism, and linguistic discrimination: Threatening languages.
Londres; Nova York: Routledge. 138 p.

La premissa d'aquest llibre és clara i senzilla: el nacionalisme és pervers. Els autors presenten tot moviment polític nacionalista com a intrínsecament supremacista: «We have articulated a view that is openly negative of nationalism as a political movement, based on the essential paradox whereby any movement that attempts to elevate and privilege 'us' must logically undermine and discriminate against 'them'» (p. 92). Però el tema del llibre no és el nacionalisme, sinó «the way that language plays a central role in these nationalist ideologies, and particularly how these nationalist ideologies are appealed to and used by 'minoritized' or 'reviving' groups» (p. 1). I, efectivament, en tot el treball no hi ha cap referència al paper de la llengua en les ideologies nacionalistes de grups hegemònics o imperialistes.

Fleming i Ansaldo comencen per distingir dos conceptes, *revival* i *revitalization*, que generalment es confonen: «While revitalization to us indicates a genuine wish to support a disadvantaged language in a real minority context, revival refers to the process of ethnicity-building typical of nationalist movements» (p. 1). L'objectiu de les seves crítiques són els processos de *revival* (en el nostre àmbit, en podríem dir de *normalització*). I en són crítics perquè «there are aspects of linguistic revival when it comes to ethnic agendas that, more often than not, result in discrimination, abuse, and even violence» (p. 1).

El capítol primer està dedicat a situar els termes del que, segons el llibre, constitueixen les claus darrere dels processos de normalització (*linguistic revivals*), que són «social movements in which groups seek to garner state power to serve their own ends — specifically, the aim to advance a discriminatory view of a given language, which inevitably creates exclusionary forms of essentialism» (p. 5). En primer lloc, la idea romàntica que una llengua és l'expressió inextricable d'una nació; en segon lloc, el que podríem anomenar *victimisme* (l'explotació de l'amenaça com a justificació); en tercer lloc, l'autenticitat, la vindicació d'una versió *pura* de la llengua, i, en quart lloc, els interessos de les elits, que impulsarien aquesta mena de moviments no pas per recuperar o preservar uns valors culturals i identitaris, sinó per aconseguir una posició millor en l'accés als recursos.

Els capítols següents estan dedicats a cinc casos que il·lustrarien, segons els autors, l'esquema esbossat. El primer, Sri Lanka, és l'únic en què es dona una situació de violència i de guerra civil atribuïble al nacionalisme. Efectivament, després de la descolonització hi havia al país dos grans grups —tàmls i singalesos—, que, entre altres coses, parlen llengües completament diferents. Segons els autors, la voluntat hege-

mònica del nacionalisme singalès va generar un greuge per a la comunitat tàmil, cosa que va desembocar en una sagnant guerra que es va acabar amb l'esclafament de la resistència armada tàmil. El nacionalisme lingüístic, doncs, en seria la causa principal (tot i que també esmenten la qüestió religiosa).

El segon exemple és el Kazakhstan, antic territori de l'Imperi rus i, després, república soviètica, independitzat el 1991. La majoria de la població (63,1 %) és «ètnicament kasakh» i la minoria més nombrosa és la russa, amb presència d'altres grups més petits. El país havia patit un fort procés de russificació i, amb la independència, es produeixen propostes de desrussificació. Segons els autors, les polítiques favorables al kasakh són un bon exemple de la instrumentalització del sentiment nacionalista per part d'unes elits interessades (i, sobretot, russòfones). Quant al sentiment d'amenaça, hi contribueix el fet de tenir veïns tan poderosos com la Xina o Rússia. El text exposa altres factors de la complexa situació del país, però en destacaria el fet que el rus, malgrat tot, continua sent un factor de promoció social (i, també, anglès); i la paradoxa que, segons un testimoni i malgrat les suposades polítiques a favor del kasakh, es pot viure perfectament només en rus.

Mongòlia és el tercer exemple exposat, un cas més clar encara que el Kazakhstan de veïns considerats amenaçadors. La Constitució postsoviètica declara llengua oficial el mongol, però afirma textualment que això no afecta el dret d'altres minories nacionals a fer servir les seves llengües en l'educació i la comunicació. L'anglès ha substituït el rus com a principal llengua estrangera a l'escola. Potser el més interessant és l'explicació sobre la Mongòlia xinesa (l'anomenada «interior»), subjecta a un procés d'assimilació per part de la Xina. També comenten que a Mongòlia es dona per fet que els ciutadans parlen mongol, però els anomenats «expatriats» (professionals estrangers d'alta qualificació) no tenen aquesta llengua en el seu horitzó d'expectativa.

El capítol següent es dedica a Hong Kong, on el conflicte lingüístic es planteja entre el xinès estàndard (putonghua) i el cantonès. La reincorporació recent del territori a la Xina ha implicat canvis importants en la política lingüística. Per exemple, les escoles eren oficialment anglòfones, però, a la pràctica, bilingües anglès-cantonès. Les noves autoritats rebaixen el protagonisme de l'anglès a favor del «xinès», però aquí mantenen una calculada ambigüitat. Què vol dir *xinès*: putonghua o cantonès? «A new underspecified notion of Chinese is now used to mask the fact that Hong Kong institutions are progressively and systematically shifting their allegiance from Cantonese to PTH [putonghua]» (p. 82). Així, mentre que l'estàndard és ara la llengua del poder, el cantonès manté un fort component simbòlic que distingeix els hongkonguesos dels «mainland Chinese». Això, en un context en què la posició oficial és clara: les varietats síniques com el cantonès són «dialectes» del *hanyu* (la llengua dels han, és a dir, el putonghua). La conclusió dels autors és que el cantonès no se'n sortirà. Segurament passarà un llarg període de diglòssia fins que arribin unes generacions per a qui transmetre el putonghua «no longer is considered a loss but probably a gain, at least pragmatically» (p. 89). En canvi, si se'n sortís, «it may be at the expense of minority groups that also have a right to existence and of linguistic justice

in Hong Kong: the South Asians, the expatriate community, even the Chinese from the mainland» (p. 90). Aquest dret a existir no se subratlla quan es tracta del cantonès.

L'últim cas explicat és el català. D'entrada es presenta com un cas alternatiu, en què la revitalització no aniria acompanyada d'un discurs excoent i basat en l'ètnicitat; tanmateix, hi hauria dues ideologies en paral·lel. La discussió sobre la cultura catalana propiciada per la tria d'autors a la Fira de Frankfurt de 2007 s'agafa com a eix per exposar-les. I, al capdavant, segons els autors, «an essentialist notion of language still underlies the discourse of Catalan branding» (p. 103). Els discursos diversòfils són meres pantalles propagandístiques, perquè el moviment revitalitzador «at the end of the day, [...] is still about discriminating against other minorities, in this case the non-Catalans in Catalonia» (p. 104). No queda clar qui són els «no catalans». Els autors semblen preocupats per la gent que no té el català com a llengua d'identificació a Catalunya, però no gens per als que no tenen el castellà com a llengua d'identificació a Sevilla o Madrid, per exemple.

L'últim capítol reprèn el que els autors consideren aspectes comuns de tots els casos de normalització lingüística: sentiment d'amenaça, injustícia, dret a compensació, elits interessades que els instrumentalitzen, demagògia manipuladora dels sentiments nacionals, purisme i rebuig del canvi lingüístic. Aquestes suposades constants es relacionen aquí breument amb tres casos més: l'irlandès, el letó i l'ucraïnès.

Les conclusions són bàsicament dues. La primera, que, efectivament, els moviments per la normalització lingüística són necessàriament excoents i discriminatoris i no tan sols no corregeixen els mals precedents, sinó que a més n'hi afegeixen. La segona, que la documentació lingüística de llengües amenaçades està molt bé, però que la revitalització no és cap necessitat. Encara més, si les llengües no estan realment amenaçades (els exemples exposats: «from a scientific point of view, none of the languages discussed in this book falls within the spectrum of endangerment», p. 105), aleshores la normalització «goes against the ideal of equitable diversity and cannot be seen as a positive movement» (p. 105).

Una de les darreres frases del llibre és, al meu parer, extremament xocant: «Difference and discrimination, it turns out, are two sides of the same coin» (p. 105). S'entén que identifica la diferència amb la desigualtat, però són coses ben diferents. De fet, el text cau en diverses contradiccions, com ara considerar fora de perill llengües com el català per la seva demografia i situació, però donar per fet que el cantonès (amb molts més milions de parlants) acabarà substituït pel putonghua. I, encara una altra, preocupar-se pels drets lingüístics dels parlants d'aquesta llengua si al final esdevinguessin minoria poc reconeguda, però entendre que la substitució del cantonès serà un avantatge.

De fet, la contradicció general, de la qual entenc que deriven les altres, consisteix a posar en evidència els perills del nacionalisme lingüístic que vol poder, però obviar les pràctiques discriminatòries i supremacistes dels nacionalismes lingüístics que ja en tenen, de poder. Les polítiques lingüístiques del Kazakhstan o de Mongòlia, tal com són presentades en el llibre, són igual o menys totalitàries i nacionalistes que les de França, Itàlia, Espanya o el Regne Unit. Per no parlar de la Xina. Dels uigurs, per

exemple, el llibre en parla en relació amb l'essencialisme kazakh (p. 42). Cap menció de la sinització forçosa, dels camps de «reeducació», dels desplaçaments planificats de població sinoparlant, etc. Cap crítica explícita del nacionalisme lingüístic xinès, o del rus, o en general de la majoria d'estats nació del món.

Amb la crítica —al meu parer perfectament legítima i pertinent— del nacionalisme supremacista, els autors llencen el nen juntament amb l'aigua bruta, com diu el proverbi alemany. D'entrada, fiquen en el mateix sac els nacionalismes agressius i excoents com el singalès, provadament criminal, i el mongol o el kazakh. I, encara, hi fiquen el cas de Hong Kong i el català. En canvi, semblen acceptar pacíficament els resultats de la discriminació secular i explícita dels estats nació consolidats. Crec que és molt injust i molt poc rigorós considerar amb els mateixos paràmetres les polítiques discriminatòries dels estats nació i les reaccions de resistència de les comunitats lingüístiques que, per cert, són en general prèvies a la mateixa existència d'aquests estats. Però és que, a més, tot l'accent crític del llibre està centrat precisament en aquestes víctimes històriques del supremacisme lingüístic. És veritat que els casos com el de Sri Lanka mostren fins a quin punt els antics oprimits es poden convertir en opressors, i és molt pertinent mantenir l'alerta posada per no repetir els crims que es volen corregir. Ara bé, obviar que la primera responsabilitat d'aquestes situacions és de qui va generar el problema, és a dir, de qui va dissenyar i imposar un projecte d'homogeneïtzació lingüística per construir una suposada unitat nacional i (potser sobretot) de mercat passant per damunt de realitats preexistents, és carregar tota la culpa a qui reacciona a una violència prèvia. Tornar-s'hi no està gens bé, i cal trobar altres maneres de resoldre els conflictes, d'acord. Però culpar només a qui s'hi torna, o, fins i tot, culpar igual els dos bàndols, és situar-se en una equidistància que fa olor de superioritat moral —un defecte que justament els autors del llibre critiquen.

Fleming i Ansaldo es declaren «linguists with a strong interest in diversity» (p. 114), i posen com a exemple de bones pràctiques Suïssa o Singapur (sense explicar que Suïssa no deixa de ser un estat amb territoris quasimonolingües, política que els autors critiquen en altres projectes). I el consideren així perquè tenen situacions multilingües i es tracta de territoris pròspers i estables amb societats que «have very strong notions of citizenship and national solidarity» (p. 118). Tanmateix, no és aquesta «solidaritat nacional» una manifestació de nacionalisme? No podria ser que els suïssos fossin capaços de mantenir aquesta versió tan suposadament cívica de nacionalisme perquè no han patit cap projecte homogeneïtzador d'estat nació monolingüe?

Pere COMELLAS CASANOVA
Universitat de Barcelona